

TEATR POLSKI

W BYDGOSZCZY

SEZON 1980/81

DYREKTOR I KIEROWNIK ARTYSTYCZNY
GRZEGORZ MRÓWCZYŃSKI

ZASTĘPCA DYREKTORA
ROMUALD PRZEPERSKI

KIEROWNIK LITERACKI
JERZY NIESIOBĘDZKI

KIEROWNIK MUZYCZNY
GRZEGORZ KARDAŚ

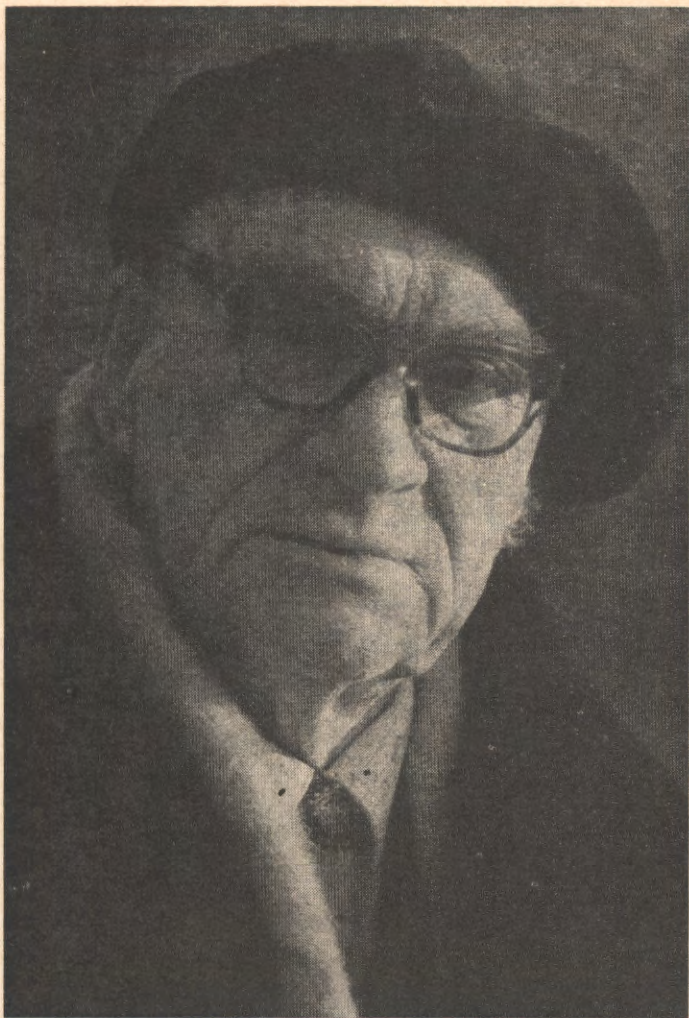
JAROSŁAW IWASZKIEWICZ

ŚCIĘTE DRZEWA

widowisko oparte na motywach powieści

„SŁAWA I CHWAŁA”

Jarosław Iwaszkiewicz

ARTUR SANDAUER

„Od estetyzmu do realizmu”

(FRAGMENTY)

Wśród współczesnych — Iwaszkiewicz jest pisarzem o najobszerniejszym i najbardziej różnorodnym dorobku. Powieść, nowela, poezja, dramat, krytyka, publicystyka, reportaż — trudno wymienić rodzaj, którego by nie uprawiał. Pisanie było dlań zawsze funkcją życiową; rodził swe dzieła równie naturalnie i bez wysiłku, jak jabłoń rodzi jabłka. Trudno też o twórczość bardziej bezpretensjonalną, bardziej wyzbytą jakichkolwiek wieszczych ambicji i koturnowości. Pisarz ten, który kocha świat miłością spokojną i ciepłą, uważa, że każdy jego szczegół już przez to, że istnieje, godzien jest utrwalenia. Oczywiście, i ta postawa kryje w sobie pewne niebezpieczeństwo, z niej to wynikał — we wczesnych jego utworach — nadmiar autobiograficznych szczegółów i kompozycyjny bezład. Pisarz ten jednak (...) potrafił w końcu i te niedostatki przerobić na zalety. Respekt dla autentyku, zamiłowanie do trafnie zaobserwowanego szczegółu opancerzyło go przeciw niebezpieczeństwom schematyzmu; utwory jego nie były nigdy abstrakcyjnym dowodzeniem, zawsze mieniły się barwami życia. Bogactwem obserwacji dysponował Iwaszkiewicz od początku; swój wysiłek pisarski skupiał na coraz doskonalszym ich porządkowaniu, na poddawaniu ich coraz ściślejszym rygorom intelektualnym, aby — w rezultacie tej długiej i zawiłej drogi rozwojowej — stać się pisarzem humanizmu ludowego, jednym z mistrzów współczesnej prozy polskiej.

Twórcy idei, sztuki, kultury, spełnią wybitną rolę w kształtowaniu nowego społeczeństwa nie poprzez potwierdzenie codziennych racji i decyzji, lecz przez utwierdzenie wartości, które mają wymiar historyczny. Taką właśnie funkcję spełniał czcigodnej pamięci Jarosław Iwaszkiewicz, który przeniósł do Polski Ludowej to, co jest trwałym dorobkiem naszych dziejów i równocześnie swoją twórczością budował przyszłość w duchu humanistycznych zasad socjalizmu.

JÓZEF TEICHMA

I
jaki będzie los mej sztuki — nie wiem,
Ale spoglądam bez przerwy do góry.

Ty mi zazdrościsz, że tak staroświecko
Mój wnuk pod sosną czyta Mickiewicza,
Pod zwykłą sosną, sosną mazowiecką,
Gdzie nikt efektów świetnych nie oblicza.

Ty mi zazdrościsz, że w tramwaju ludnym
Z robotnikami i babami gwarzę,
Oni klną setnie i mówią, że trudno,
Ja potakuję — lecz my gospodarze!

Zazdrościsz pewnie, że na mojej pryczy
Budzę się zawsze, kiedy niebo dnieje,
I nasłuchuję, kiedy kogut krzyczy,
I trzykroć płaczę, bo kur trzykroć pieje.

Płaczę za smutnych, za nieumiejętnych,
I za samotnych, których wiatr kolebie,
Za zapomnianych i za niepamiętnych,
Płaczę za siebie i płaczę za Ciebie.

JAROSŁAW IWASZKIEWICZ

KALENDARIUM

- 20 II 1894** Jarosław Iwaszkiewicz urodził się we wsi Kalnik koło Kijowa. Ojcem jego był Bolesław Iwaszkiewicz, potomek rodziny szlacheckiej, powstaniec z 1863 roku, nauczyciel, następnie buchalter w cukrowniach na Ukrainie; matką — Maria z Piątkowskich.
- 1902** Śmierć ojca pisarza, matka wraz z dziećmi przenoszą się do Warszawy.
- 1904** Powrót z Warszawy na Ukrainę, do Elisawetgradu (dziś Kirowograd). Tu Jarosław Iwaszkiewicz rozpoczyna naukę w gimnazjum.
- 1909** Przeprowadzka do Kijowa. Iwaszkiewicz kontynuuje naukę w gimnazjum. Tu zaczyna przyjaźń ze starszym o 12 lat kuzynem, znanym już kompozytorem, Karolem Szymanowskim.
- 1912** Iwaszkiewicz otrzymuje świadectwo maturalne w gimnazjum kijowskim i rozpoczyna studia prawnicze na miejscowym Uniwersytecie. Jest zarazem słuchaczem konserwatorium. W czasie nauki w gimnazjum i studiów utrzymuje się z korepetycji i lekcji muzyki.
- 1915** Iwaszkiewicz debiutuje wierszem „Lilith” w kijowskim miesięczniku „Pióro”, redagowanym przez Czesława Jastrzębca-Kozłowskiego i Tadeusza Ficowskiego. Ukazał się tylko jeden, pierwszy numer pisma.
- 1916** Iwaszkiewicz nawiązuje współpracę z kijowskim teatrem „Studia” prowadzonym przez Stanisławę Wysocką i nlebowem zostaje jego kierownikiem literackim. Powstaje opublikowana dopiero w roku 1920 powieść poetycka „Ucieczka do Bagdadu”.
- 1917-1918** Powstają „Legendy i Demeter” wydane dopiero w 1921 roku, a także część „Oktostychów” opublikowana w roku 1919. Wspólnie z Mieczysławem Rytardem tłumaczy „Halucynacje” i „Sezon w piekle” Artura Rimbaud.
- 1918** Wstępuje do III Korpusu Polskiego, rozpoczynając tym samym służbę wojskową. Przybywa do Warszawy i początkowo podejmuje pracę jako nauczyciel prywatny; nawiązuje współpracę ze środowiskami artystycznymi stolicy — narodziny przyjaźni z Grydzewskim, Lechoniem, Tuwimem, Słonimskim, Wierzyńskim, Horzycą. W „Pro Arte et Studio” drukuje wybrane „Oktostychy”. Prezentuje swoją poezję w kawiarni „Pod Pikadorem”. Kontakt z Pikadorczykami przekształca się w ścisły związek z grupą „Skamander”.
- 1919** Porzuca posadę nauczyciela w domu Potockich i obejmuje przedstawicielstwo poznańskiego dwutygodnika „Zdrój” — organu polskich ekspresjonistów — na Warszawę. Do zespołu redakcyjnego dwutygodnika należy do roku 1920. W tym samym roku ukazuje się pierwsza jego książka — zbiór wierszy „Oktostychy”.

- 1920** Podejmuje pracę w *Kurjerze Polskim*”, gdzie do roku 1923 prowadzić będzie dział pod tytułem „*Sztuka*”. Jednocześnie pełni obowiązki sekretarza zarządu Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych. Ukazuje się powieść poetycka „*Zenobia Palmura*”.
- 1921** Odbyna szereg podróży po kraju, w tym, dłuższy pobyt w Zakopanem. Nawiązuje przyjaźń z Witkacym, Augustem Zamoyskim, Zofią i Karolem Stryeńskimi, Stanisławem Balińskim, Romanem Jasińskim. Trwa dalsza współpraca i związek ze „*Skamandrem*”. Ukazuje się tom prozy poetyckiej „*Legenda i Demeter*”. Iwaszkiewicz zakłada w Warszawie teatr „*Elsynor*”, w którym wystawia jedną tylko sztukę — „*Pragmatystów*” Witkacego.
- 1922** Ślub z Anną Lilpop; młode małżeństwo zamieszkuje na stałe w Podkowie Leśnej. Publikacja tomu wierszy „*Dionizje*”.
- 1923** Podejmuje pracę jako sekretarz marszałka Sejmu Macieja Rataja (do 1925 roku). Publikuje: „*Ucieczkę do Bagdadu*” i powieść „*Hilary, syn buchaltera*”, za którą w roku 1925 otrzymuje nagrodę wydawców.
- 1924** Podejmuje współpracę z redakcją „*Wiadomości Literackich*”. Wydaje prozę poetycką „*Siedem miast nieśmiertelnego Kościeja*”.
- 1925** Pierwsza podróż za granicę: wyjeżdża na pół roku do Paryża, gdzie podejmuje studia w Szkole Języków Wschodnich (języki arabski i turecki). Uczestniczy w odbywającym się wiosną tego roku w Paryżu międzynarodowym kongresie PEN-Clubów. Zawiera znajomości z Claudelem, Duhamelem, Romainsem, Cocteau, Valérym, Galsworthym, Joycem, Henrykiem Mannem, Unamuno i Ravelem. Ukazuje się powieść „*Księżyc wschodzi*” i proza poetycka „*Kasydy, zakończone siedmioma wierszami*”.
- 1926** Jako polski delegat — obok profesora T. Zielińskiego i L. H. Morstina — bierze udział w Kongresie Unii Intelktualnej w Wiedniu. Opublikowane zostają „*Pejzaże sentymentalne*”. W Palermo premiera opery Karola Szymanowskiego „*Król Roger*”, do której Jarosław Iwaszkiewicz napisał libretto.
- 1927** Umiera matka pisarza. Jarosław Iwaszkiewicz uczestniczy w Kongresie Unii Intelktualnej w Haidelbergu. Podejmuje pracę w MSZ — początkowo w wydziale prasowym, na stanowisku kierownika Referatu Propagandy Sztuki. Współpraca z MSZ trwać będzie do 1936 roku. W tym czasie Iwaszkiewicz podróżuje po Europie — odwiedza Hiszpanię, Włochy, Niemcy, Austrię i Szwajcarię.
- 1928** Pisarz osiedla się w Stawisku. Ukazuje się dramat „*Kochankowie z Werony*”.
- 1929** Tom wierszy „*Księga dnia i księga nocy*”.
- 1930** Powieść „*Zmowa mężczyzn*”.
- 1931** Publikacja zbiorowa wierszy „*Powrót do Europy*”.
- 1932** Od 1932 do 1935 roku jest sekretarzem Poselstwa Polskiego w Kopenhadze. Odbyna pierwszą podróż po Sycylii.
- 1933** Publikacja tomu opowiadań „*Panny z Wilka*” i wierszy „*Lato 1932*”.
- 1934** Ukazuje się powieść historyczna „*Czerwone tarcze*”.
- 1935** W latach 1935—36 jest sekretarzem Poselstwa Polskiego w Brukseli.
- 1936** Ukazuje się zbiór opowiadań „*Młyn nad Utratą*”.
- 1937** Wiele podróży po Europie, powtórnie odwiedza Sycylię. Opublikowany zostaje dramat „*Lato w Nohant*”, za który otrzymuje nagrodę im. L. Reynels.
- 1938** Trzeci pobyt na Sycylii. Ukazują się „*Wiersze wybrane*” i tom poezji „*Inne życie*”, zbiór „*Dwa opowiadania*”, powieść „*Pasje błędmierskie*”, studium „*Chopin*”. Powstaje dramat „*Maskarada*”.
- 1939** Wydanie dramatu „*Maskarada*”. Od wybuchu wojny pisarz przebywa w Stawisku, nie korzystając z możliwości emigracji. Pozostaje w kraju jako jedyny z „wielkiej piątki Skamandra”. Kontynuuje pracę literacką; powstają m.in. w roku 1941 „*Kongres we Florencji*”, w 1942 „*Bitwa na równinie Sedgemoor*”, w 1943 „*Matka Joanna od Aniołów*”, w 1945 „*Stara cegielnia*”, „*Ikar*”, „*Młyn nad Lutynią*”. W tych latach krystalizuje się też koncepcja „*Sławy i chwały*”. Przekład „*Elektry*” Giraudoux w 1944 r. Patronował twórczości młodych poetów: K.K. Baczyńskiego, Tadeusza Gajcego, Zdzisława Stroińskiego. Dom w Stawisku był schronieniem dla wielu muzyków i pisarzy.
- 1945** Jeszcze przed wyzwoleniem obejmuje redakcję dwutygodnika literackiego „*Życie Literackie*” w Poznaniu. Zostaje również wybrany prezesem Związku Zawodowego Literatów Polskich (funkcję tę sprawuje do 1946 r.).
- 1946** Ogłasza „*Wiersze wybrane*” oraz dwa tomy opowiadań „*Stary cegielnię — Młyn nad Lutynią*” i „*Nową miłość i inne opowiadania*”.
- 1947** Zostaje ponownie prezesem Związku Zawodowego Literatów Polskich (do 1949 roku). W latach 1947—48 redaguje tygodnik „*Nowiny Literackie*”, gdzie jako Eleuter ogłasza „*Listy do Felicji*”. Wydaje: „*Nowele włoskie*”, za które łącznie z „*Nową miłością i innymi opowiadaniem*” otrzymał nagrodę „*Odrodzenia*”. Ukazują się „*Spotkania z Szymanowskim*”.
- 1948** Podróżuje do Ameryki Południowej (Argentyna, Brazylia). Tom „*Ody olimpijskie*” nagrodzony zostaje na XIV Olimpiadzie w Londynie. W nr. 30 „*Nowin Literackich*” Iwaszkiewicz ogłasza pierwsze fragmenty „*Sławy i chwały*”.
- 1949** Ukazuje się gruntownie przerobiona i rozszerzona książka „*Chopin*”. W nr. 15 „*Kuźnicy*” dalsze fragmenty „*Sławy i chwały*”.
- 1950** Od 1950 do 56 roku jest wiceprezesem Związku Literatów Polskich. Uczestniczy we Wrocławskim Kongresie Intelktualistów w Obronie Pokoju. Na podstawie scenariusza Iwaszkiewicza Jan Rybkowski realizuje „*Dom na pustkowiu*”.
- 1951** Ukazuje się studium „*Jan Sebastian Bach*” i dramat „*Odbudowa Błędmiersza*”.
- 1952** Wybór na posła na Sejm PRL, ponawiany we wszystkich kadencjach aż do śmierci. Ukazują się „*Wiersze z różnych lat. 1912—1952*”. Publikuje tom „*Sprawa pokoju*” i „*Wiersze i przemówienia*”. Otrzymuje Nagrodę Państwową i Stopnia.

- 1953** W latach 1953—57 jest przewodniczącym Polskiego Komitetu Obrońców Pokoju. Bierze udział w wielu międzynarodowych zjazdach i kongresach. Odbywa drugą podróż do Ameryki Południowej (Chile). Ogłasza „Cztery szkice literackie”. Opublikowana zostaje „Wycieczka do Sandomierza”, za którą w roku poprzednim otrzymał nagrodę na konkursie Komitetu do Spraw Turystyki.
- 1954** Ponownie otrzymuje Nagrodę Państwową I Stopnia. Ukazuje się „Opowiadania 1918—1953” (dwa tomy), „Opowieści zasłyszane” oraz „Listy z podróży do Ameryki Południowej”.
- 1955** Obejmuje stanowisko redaktora naczelnego „Twórczości”. Wydaje „Warkocz jesieni i inne wiersze”. Jest prezesem Komitetu organizacyjnego Konkursu Chopinowskiego.
- 1956** Opublikowany zostaje pierwszy tom „Sławy i chwały” oraz „Książka o Sycylii”.
- 1957** Wychodzi tom „Ciemne ścieżki” i „Książka moich wspomnień”. W „Twórczości” wydrukowane opowiadanie „Wzlot”. Reżyser Stanisław Lenartowicz realizuje film „Spotkania” według noweli Iwaszkiewicza „Stracona noc”.
- 1958** Rozpoczęta zostaje 10-tomowa edycja dzieł Jarosława Iwaszkiewicza, kontynuowana w latach następnych („Czytelnik”). Ukazuje się drugi tom „Sławy i chwały”.
- 1959** Zostaje wybrany prezesem ZLP, którą to funkcję sprawować będzie aż do śmierci. W miesięczniku „Dialog” ukazuje się „Wesele pana Balzaca”. Ukazuje się „Gawęda o książkach i czytelnikach”.
- 1960** Zbiór „Tatarak i inne opowiadania”.
- 1961** Publikacja opowiadania „Kochankowie z Marony” i pierwszego tomu „Rozmów o książkach”. Według opowiadania „Matka Joanna od Aniołów” Jerzy Kawalerowicz realizuje film pod tym samym tytułem.
- 1962** Ukazuje się trzeci tom „Sławy i chwały” oraz poświęcony literaturze duńskiej tom szkiców „Gniazdo łabędzi”.
- 1963** Nagroda Ministra Kultury i Sztuki za powieść „Sława i chwała”. Ukazuje się tom „Jutro żniwa” oraz praca krytyczno — wspomnieniowa Stanisława Wysocka i jej kijowski teatr „Studia”.
- 1964** 70-lecie urodzin i 50-lecie pracy twórczej: pisarz zostaje uhonorowany Orderem Budowniczych Polski Ludowej. Ukazuje się tom „Heydereich”, „Cienie” oraz studium „Harnasie” Karola Szymanowskiego”. Na podstawie opowiadania „Róża” powstaje film „Ubranie prawie nowe” w reżyserii Włodzimierza Haupego.
- 1966** Iwaszkiewicz zostaje przewodniczącym oddziału Stowarzyszenia Kultury Europejskiej SEC i prezesem Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Włoskiej. Ogłasza tom wierszy „Kragły rok”. Według opowiadania „Kochankowie z Marony” Jerzy Zarzycki realizuje film pod tym samym tytułem. W roku obchodów tysiąclecia Państwa Polskiego Iwaszkiewicz występuje z inicjatywą zwołania kongresu kultury polskiej. Jerzy Kwiatkowski publikuje książkę „Eleuter. Szkice o wczesnej poezji Jarosława Iwaszkiewicza”.

JAROSŁAW IWASZKIEWICZ

ŚCIĘTE DRZEWA

widowisko oparte na motywach powieści

„SŁAWA I CHWAŁA”

SCENARIUSZ I REŻYSERIA

GRZEGORZ MRÓWCZYŃSKI

DEKORACJE

MARIAN IWANOWICZ

KOSTIUMY

BARBARA WOLNIEWICZ

KONSULTACJA MUZYCZNA

**GRZEGORZ KARDAŚ
ZDZISŁAW PAJĄK**

ASYSTENT REŻYSERA

MARIUSZ PUCHALSKI

KONTROLA TEKSTU

GRAŻYNA JUSZCZYK

PROWADZENIE PRZEDSTAWIENIA

MARIAN GUZEK

Spektakl grany jest z dwiema przerwami

Prapremiera — listopad 1980

OSOBY:

CZĘŚĆ I

Janusz Myszyński ..... ROMAN METZLER
 Sabina ..... TERESA WĄDZIŃSKA
 Ariadna Tarło ..... MAŁGORZATA OZIMEK
 Wołodia, jej brat ..... STANISŁAW MELSKI
 Śpiewaczka ..... MAGDALENA KRZYŃSKA
 Księżna Bilińska ... EWA STUDENCKA-KŁOSOWICZ
 Maria Bilińska, siostra Janusza ..... TERESA LEŚNIAK
 Szuszkiewicz ..... KAZIMIERZ KUREK
 Stanisław Wiewiórski ..... ANDRZEJ JUSZCZYK
 Kazimierz Spychała ..... KAZIMIERZ MIRANOWICZ
 Rejent ..... BOHDAN CZECHAK
 Zgorzelski ..... RYSZARD PAŁCZYŃSKI
 Zosia, jego córka ..... OLGA SITARSKA
 Tekla ..... WANDA RUCIŃSKA
 Janek Wiewiórski, syn Stanisława . MARIUSZ PUCHALSKI
 Dama ..... IRENA SMURAWSKA
 Jasia Wiewiórska ..... MAGDALENA KUSIŃSKA
 Żermena ..... ***

CZĘŚĆ II

Szuszkiewicz ..... KAZIMIERZ KUREK
 Janusz ..... ROMAN METZLER
 Maria ..... TERESA LEŚNIAK
 Tekla ..... WANDA RUCIŃSKA
 Stanisław ..... ANDRZEJ JUSZCZYK
 Spychała ..... KAZIMIERZ MIRANOWICZ
 Zosia ..... OLGA SITARSKA
 Jasia ..... MAGDALENA KUSIŃSKA
 Śpiewaczka ..... MAGDALENA KRZYŃSKA
 Edgar ..... GRZEGORZ MRÓWCZYŃSKI
 Andrzej, kuzyn Janusza ..... WOJCIECH SIEDLECKI
 Profesor ..... HIERONIM KONIECZKA

CZĘŚĆ III

Więzień I ..... BOHDAN CZECHAK
 Janek ..... MARIUSZ PUCHALSKI
 Więzień II ..... ZBIGNIEW KRĘŻAŁOWSKI
 Więzień III ..... RYSZARD PAŁCZYŃSKI
 Przechodzień ..... KAZIMIERZ KUREK
 Spychała ..... KAZIMIERZ MIRANOWICZ
 Głos ..... RYSZARD PAŁCZYŃSKI
 Wojciech, służący Spychały ..... ***
 Maria ..... TERESA LEŚNIAK
 Tekla ..... WANDA RUCIŃSKA
 Stanisław ..... ANDRZEJ JUSZCZYK
 Szuszkiewicz ..... KAZIMIERZ KUREK
 Janusz ..... ROMAN METZLER
 Andrzej ..... WOJCIECH SIEDLECKI
 Jasia ..... MAGDALENA KUSIŃSKA
 I Oficer niemiecki ..... ***
 Helenka, siostra Andrzeja .. ZOFIA MRÓWCZYŃSKA
 Dowódca ..... GRZEGORZ MRÓWCZYŃSKI
 Obcy ..... ZBIGNIEW KRĘŻAŁOWSKI
 Bronek ..... STANISŁAW MELSKI
 Śpiewaczka ..... MAGDALENA KRZYŃSKA
 Sabina ..... TERESA WĄDZIŃSKA
 Kobieta ... STEFANIA CICHORACKA-SZPOTAŃSKA

R

Na skrzypcach gra Bogdan Kramski .

- 1967 Dramat „Kosmogonia”. Wacław Wawrzyniak ogłasza pracę monograficzną „Sława i chwala” Jarosława Iwaszkiewicza.
- 1968 Iwaszkiewicz publikuje opowiadania „O psach, kotach i diabłach” oraz drugi tom „Rozmów o książkach”. W jego tłumaczeniu i opracowaniu ukazują się w „Bibliotece Klasyków Filozofii” pisma Sörena Kierkegaarda. Janusz Rohoziński wydaje pracę monograficzną „Jarosław Iwaszkiewicz”.
- 1969 Obchody 75 rocznicy urodzin pisarza. Światowa Rada Pokoju przyznaje Iwaszkiewiczowi najwyższe odznaczenie — Złoty Medal im. Fryderyka Joliot-Curie.
- 1970 Jarosław Iwaszkiewicz zostaje laureatem Nagrody Lenińskiej za Utrwalanie Pokoju Między Narodami. Po raz trzeci otrzymuje Nagrodę Państwową I Stopnia. Podejmuje wykłady na Uniwersytecie Warszawskim. Wydaje tom wierszy „Xenie i elegie” Andrzej Wajda adaptuje dla telewizji „Brzezina”.
- 1974 Jubileusz 80-lecia.
- 1975 Wydawnictwo Czytelnik podejmuje edycję „Dzieł zebranych” Iwaszkiewicza.
- 1976 „Zarudzie”, „Petersburg”.
- 1977 „Podróże do Polski”, „Podróże do Włoch”, „Szkice o literaturze skandynawskiej”.
- 1978 „Mapa pogody” — ostatni tom wierszy. Jarosław Iwaszkiewicz po raz czwarty zostaje prezesem Związku Literatów Polskich.
- 1979 „Listy do Felcji”. Według opowiadania Iwaszkiewicza Andrzej Wajda realizuje film „Panny z Wilka”. We wrześniu, w Palermo Iwaszkiewiczowi wręczona zostaje nagroda „Premio Mondello” za całokształt twórczości związanej z Włochami. Ukazuje się polskie wydanie książki Hryhoria Werwesa „Jarosław Iwaszkiewicz”. 23 grudnia śmierć Anny Iwaszkiewiczowej, żony pisarza.
- 1980 Luty — „Twórczość” publikuje nowe wiersze oraz opowiadanie „Tano”. 2 marca w godzinach rannych umiera Jarosław Iwaszkiewicz.

ANDRZEJ
GRONCZEWSKI

„Wielki spektakl”

Wielki spektakl polskiej historii — wyznaczony przez dwie wojny światowe — znalazł w Iwaszkiewiczzie jako autorze „Sławy i chwały” interpretatora przenikliwego i surowego, regulującego umiejętnie „*patos dystansu*” wobec zdarzeń i postaw, manowców i fałszów ideowych, ludzkich porażek i tryumfów.

Świat kreowany w „Sławie i chwale” ufundowany został na zasadach przedmiotowej epickiej obiektywizacji, ale pętko autorskiej empirii podważa tu i relatywizuje jednostronność owej obiektywizacji. „Sława i chwala” jest więc paradoksalnie „przedmiotową” formą epickiej autobiografii, w której subiektywne racje i doświadczenia rozpisane zostały na głosy i postacie, każda zaś racja moralna i historyczna stała się równorzędnym partnerem w dialogu o sensie ludzkiego życia i działania. Każda bowiem racja jest cząstkowa i wymierna, może być zatem — według przeświadczeń Iwaszkiewicza — obiektem wyznawczej apologii i sceptycznej negacji.

Świat ludzkich działań i pragnień okazał się w „Sławie i chwale” światem wolnym od nacisku schematów egzystencjalnych, choć demonstruje tu Iwaszkiewicz odwieczne wzory miłosnej tęsknoty, artystycznej edukacji, metafizycznej udręki i społecznego aktywizmu.(...)

Bohaterowie „Sławy i chwały” należą do rozgałęzionej rodziny — jak Hans Castorp z „Czarodziejskiej góry” — poszukiwaczy trwałych i sprawiedliwych wartości, rzetelnej i stałej prawdy: moralnej, artystycznej, społecznej. Nakaz poszukiwań ideowo-moralnych modeluje biografie bohaterów: zasklepia ich w izolacjonistycznym paseizmie prowokuje do euforii otwartego działania, unicestwia i ocala, afirmuje i potępia.

Oto jest świat tragicznie prawdziwy, — zdaje się mówić Iwaszkiewicz — pełen radości i cierpienia, sławy i chwały, pragnień i spełnień, marzeń, które przemieniają się w popiół, świat pełen szlachetnych intencji, zbrodniczych instynktów, grzesznych i nihilistycznych inicjatyw. Okresy historycznego ładu, chwile arkadyjskiego wytchnienia mieszają się w nim z periodami chaosu i krwawych gwałtów, z epokami, w których dominuje poniżenie godności ludzkiej; wszystkie te antynomie mieszczą się zaś w granicach jednostkowej biografii, w zasięgu czasowym jednej generacji. Świadomość tej naturalnej wielokształtności życia okazała się jedynym schematem egzystencjalnym, jaki w swojej twórczej praktyce autor usankcjonował.(...)

Proponuję „Sławę i chwałę”

„Sława i chwała” jest w dziejach gatunku epickiego w naszej literaturze ową „arką przymierza” między przeszłością a współczesnością, próbą przerzucenia mostu między wielką tradycją literacką, jej problematyką i konsekwencjami artystycznymi — a sztuką dzisiejszą: sprawami, którymi ta sztuka żyje, formami, w których się wyraża.

Z pewnością jest też „Sława i chwała” jedną z najambitniejszych w naszej twórczości epickiej syntez doświadczeń pierwszego półwiecza naszego stulecia. Losy sporej grupy bohaterów, wywodzących się z rodzinnych kręgów społecznych pisarza: z ziemiańskiej inteligencji polskiej osiedlonej dawniej, przed pierwszą wielką wojną na Ukrainie, ale nie wrosłej w nią, wędrującej przez Polskę i Europę w okresie międzywojennym w poczuciu nietrwałości układu obyczajowego i społecznego, jaki się jeszcze wtedy utrzymywał, a najwrażliwszym wśród tych, co widzieli radziecką rewolucję, wydawać musiał anachronizmem — losy tej grupy ludzkiej w miarę rozwoju cyklu powieściowego obrastają w coraz bogatszą otoczkę społeczną, wprowadzając czytelnika coraz pełniej w świat współczesny i historię współczesną, wyznaczając coraz wyraźniej zakres historycznego zwrotu, jaki się w epoce współczesnej dokonał.(...)

„Sława i chwała” jest wielką dyskusją pisarza z samym sobą; (...) jest właściwie w dorobku pisarza wielką próbą zweryfikowania podstawowych założeń jego kilkudziesięcioletniej twórczości.

Weryfikacja ta uprawomocnia pewien wątek myślowy snujący się przez wiele utworów Iwaszkiewicza: wątek dotyczący ciągłości i trwania procesów społecznych, cywilizacyjnych, kulturalnych. Ciągłość ta wydaje się Iwaszkiewiczowi warunkiem wszelkiego zdrowego rozwoju; bez zachowania bibliotek i archiwów nie ma przecież zdrowego rozwoju kultury, bez wierności pewnym zasadom etycznym niepodobna wyobrazić sobie okrzepnięcia sprawiedliwości w stosunkach międzyludzkich. To przekonanie dyktuje pisarzowi słowa najgorętszej humanistycznej obawy przed utratą bezcennych wartości w epoce wstrząsów i przełomów historycznych.

Ale jednocześnie po raz pierwszy chyba w twórczości Iwaszkiewicza ta niebezzasadna przecieź, szlachetna obawa nie odstrasza go do przyjęcia współodpowiedzialności za rozwój dzieł w współczesnych. Wykładnikiem tego obra-

chunku z dawnymi założeniami, wedle których(...) wszelkie ludzkie działanie zmierzające do przeobrażenia świata, zatrzymanie lub odwrócenie rządzących nimi konieczności było daremne — jest w „Sławie i chwale” studium postaci Janusza Myszyńskiego.(...)

„Sława i chwała” nie ma w najmniejszym stopniu charakteru zamkniętego bilansu pisarskiego; wypełniona jest żywym poszukiwaniem dróg do nowych, dzisiejszych problemów. Epika Iwaszkiewicza wolna jest od zakrzepnięcia w klasycznych schematach fabularnych i konwencjach narracyjnych. W miejsce tradycyjnych wątków operuje raczej pewnymi ciągami fabularnymi o naturze, jeśli tak rzecz można, nowelistycznej. Dzięki temu ta klasyczna z pozoru powieść epicka nabiera szczególnej dynamiki, dramatyzmu.(...)

*
* *

*Historia bowiem z zakrytą twarzą
W masce pokrytej mchem i lichenami
Zamyka niby zużyte wachlarze
Pokolenia za pokoleniami*

*Spadają na dół jak kaskady
Ludzie skończeni twarze bez blasku
Krople po sukniach wieńce zagłady
Spod maski wciąż nowe maski*

*I szarpnąć maski niepodobna
I nigdy maska ostateczna
I zatajona twarz żałobna
Spod wszystkich masek — maska wieczna —*

JAROSŁAW IWASZKIEWICZ

Proponuję „Sławę i chwałę”

„Sława i chwała” jest w dziejach gatunku epickiego w naszej literaturze ową „arką przymierza” między przeszłością a współczesnością, próbą przerzucenia mostu między wielką tradycją literacką, jej problematyką i konsekwencjami artystycznymi — a sztuką dzisiejszą: sprawami, którymi ta sztuka żyje, formami, w których się wyraża.

Z pewnością jest też „Sława i chwała” jedną z najambitniejszych w naszej twórczości epickiej syntez doświadczeń pierwszego półwiecza naszego stulecia. Losy sporej grupy bohaterów, wywodzących się z rodzinnych kręgów społecznych pisarza: z ziemiańskiej inteligencji polskiej osiedlonej dawniej, przed pierwszą wielką wojną na Ukrainie, ale nie wrosłej w nią, wędrującej przez Polskę i Europę w okresie międzywojennym w poczuciu nietrwałości układu obyczajowego i społecznego, jaki się jeszcze wtedy utrzymywał, a najwrażliwszym wśród tych, co widzieli radziecką rewolucję, wydawać musiał anachronizmem — losy tej grupy ludzkiej w miarę rozwoju cyklu powieściowego obrastają w coraz bogatszą otoczkę społeczną, wprowadzając czytelnika coraz pełniej w świat współczesny i historię współczesną, wyznaczają coraz wyraźniej zakres historycznego zwrotu, jaki się w epoce współczesnej dokonał.(...)

„Sława i chwała” jest wielką dyskusją pisarza z samym sobą; (...) jest właściwie w dorobku pisarza wielką próbą zweryfikowania podstawowych założeń jego kilkudziesięcioletniej twórczości.

Weryfikacja ta uprawomocnia pewien wątek myślowy snujący się przez wiele utworów Iwaszkiewicza: wątek dotyczący ciągłości i trwania procesów społecznych, cywilizacyjnych, kulturalnych. Ciągłość ta wydaje się Iwaszkiewiczowi warunkiem wszelkiego zdrowego rozwoju; bez zachowania bibliotek i archiwów nie ma przecież zdrowego rozwoju kultury, bez wierności pewnym zasadom etycznym niepodobna wyobrazić sobie okrzepnięcia sprawiedliwości w stosunkach międzyludzkich. To przekonanie dyktuje pisarzowi słowa najgorętszej humanistycznej obawy przed utratą bezcennych wartości w epoce wstrząsów i przełomów historycznych.

Ale jednocześnie po raz pierwszy chyba w twórczości Iwaszkiewicza ta niebezpieczna przecieź, szlachetna obawa nie odstrasza go do przyjęcia współodpowiedzialności za rozwój dziejów współczesnych. Wykładnikiem tego obra-

chunku z dawnymi założeniami, wedle których(...) wszelkie ludzkie działanie zmierzające do przeobrażenia świata, zatrzymanie lub odwrócenie rządzących nimi konieczności było daremne — jest w „Sławie i chwale” studium postaci Janusza Myszyńskiego.(...)

„Sława i chwała” nie ma w najmniejszym stopniu charakteru zamkniętego bilansu pisarskiego, wypełniona jest żywym poszukiwaniem dróg do nowych, dzisiejszych problemów. Epika Iwaszkiewicza wolna jest od zakrzepnięcia w klasycznych schematach fabularnych i konwencjach narracyjnych. W miejsce tradycyjnych wątków operuje raczej pewnymi ciągami fabularnymi o naturze, jeśli tak rzecz można, nowelistycznej. Dzięki temu ta klasyczna z pozoru powieść epicka nabiera szczególnej dynamiki, dramatyzmu.(...)

*
* *

*Historia bowiem z zakrytą twarzą
W masce pokrytej mchem i lichenami
Zamyka niby zużyte wachlarze
Pokolenia za pokoleniami*

*Spadają na dół jak kaskady
Ludzie skończeni twarze bez blasku
Krople po sukniach wieńce zagłady
Spod maski wciąż nowe maski*

*I szarpnąć maski niepodobna
I nigdy maska ostateczna
I zatajona twarz żałobna
Spod wszystkich masek — maska wieczna —*

JAROSŁAW IWASZKIEWICZ

KRONIKA

- 5 XI 1978** Premiera „*Popasu króla Jegomości*” Adama Grzymały-Siedleckiego w reżyserii Krzysztofa Rościszewskiego, ze scenografią Antoniego Tołsty; pierwsza premiera z cyklu „*Zasługi miasta i regionu dla kultury polskiej*”
- 10 XII 1978** Premiera „*Szaleństw panny Ewy*” widowiska dla dzieci i młodzieży przygotowanego według powieści Kornela Makuszyńskiego; reżyseria Andrzej Walden, scenografia Hanna Volmer, muzyka Piotr Hertel.
- 5 V 1979** Premiera „*Kordiana*” Juliusza Słowackiego przygotowana na jubileusz 150 rocznicy śmierci poety. Inscenizacja i reży-

seria Grzegorz Mrówczyński, scenografia Władysław Wigura, muzyka Jan A.P. Kaczmarek. Spektakl reprezentował teatr bydgoski na XXI Festiwalu Teatrów Polski Północnej w Toruniu oraz przedstawiony został jesienią 1979 r. w Krakowie w ramach „Przeglądu inscenizacji dramatów Słowackiego”.

- 17 VI 1979** Premiera komedii Ryszarda Łatki „*Tato, tato, sprawa się rypla*” w reżyserii Grzegorza Mrówczyńskiego, ze scenografią Mariana Iwanowicza.
- 27 X 1979** Premiera „*Romea i Julia*” Williama Szekspira w reżyserii Wiesława Górskiego, ze scenografią Marka Komzy i muzyką Grzegorza Kardaś. W rolach tytułowych — Elżbieta Golińska i Jerzy Stępkowski.
- 15 XII 1979** Premiera „*Niezwykłych przygód Pana Kleksa*”, kolejnej pozycji adresowanej do najmłodszej widowni. Reżyseria Konrad Szachnowski, scenografia Lucjan Zamel, muzyka Stefan Kisielewski; jako Pan Kleks — Roman Metzler.
- 25 V 1980** Premiera spektaklu, powstałego w oparciu o fragmenty komedii Arystofanesa, a zatytułowanego „*Raj leniuchów czyli Demokracja ateńska*”. Autorem scenariusza, jednocześnie reżyserem i twórcą choreografii jest Leszek Czarnota, scenografię projektował Władysław Wigura, muzykę skomponował Grzegorz Kardaś.
- Spektakl, ten reprezentował nasz teatr na kolejnym, XXII Festiwalu Teatrów Polski Północnej, zyskał sobie szereg przychylnych i pozytywnych opinii krytyki teatralnej, a dla reżysera — nagrodę.
- Na początku września 1978 r. zainaugurował swą działalność Klub Miłośników Teatru skupiający młodzież szkół ponadpodstawowych. W ciągu dwóch sezonów

Klub i jego członkowie prowadzili aktywną działalność w wielu grupach zainteresowań, których celem nadrzędnym jest jednak coraz wnikliwsze poznawanie teatru w możliwie każdym aspekcie jego działania.

- Wiosną 1980 r. gościliśmy w Bydgoszczy członków Klubu Krytyki Teatralnej, którym zaprezentowaliśmy sześć spektakli znajdujących się w repertuarze teatru w sezonie 1979/80.
- 25 V 1980 r. w Tiumieni (ZSRR) odbyła się premiera „*Balu manekinów*” Brunona Jasińskiego w reżyserii dyrektora i kierownika artystycznego naszego teatru Grzegorza Mrówczyńskiego i ze scenografią pracującego od dwóch sezonów na naszych scenach Mariana Iwanowicza.
- 50-lecie pracy artystycznej obchodziła zasłużona aktorka scen bydgoskich Stefania Cichoracka-Szpotańska.

KRONIKA

- 14 X 1978** Premiera „*Wesela*” Bertolta Brechta w reżyserii Piotra Sowińskiego, ze scenografią Mariana Iwanowicza. Spektaklem tym zainaugurowana została działalność trzeciej stałej sceny, którą — ze względu na ciekawe i niebanalne warunki — nazwaliśmy Sceną Studyjną.
- 15 X II 1978** Premiera „*Kolonii karnej*” Franza Kafki. Autorem adaptacji i reżyserem był Wiesław Górski, scenografię projektował Marek Komza; wystąpił — Jerzy Stępkowski.
- 3 III 1979** Prapremiera polska dramatu „*Kelemen*” Imre Sarkadii. Spektakl wyreżyserował István Paal, autorem scenografii był László Najmányi. „*Kelemena*” teatr przygotował z okazji Dni Kultury Węgierskiej w Polsce — spektakl prezentowany był w warszawskim Teatrze Studio w marcu 1979 r.
- 12 I 1980** Premiera „*Onych*” Stanisława Ignacego Witkiewicza w reżyserii Hieronima Konieczki, ze scenografią Ryszarda Strzembąły. Spektakl reprezentował nasz teatr na XXII Festiwalu Teatrów Polski Północnej w Toruniu. W ramach „Prywatnej kolekcji Kaliksta Bałandaszka” pokazaliśmy szereg prac bydgoskich artystów plastyków, zacieśniając tym samym więzy serdecznej współpracy ze środowiskami twórczymi naszego miasta.
- 27 III 1980** W Międzynarodowym Dniu Teatru odbyła się premiera sztuki Aleksandra Gelmana „*My, niżej podpisani*” w reżyserii Macieja Domańskiego i scenografii Michaila Czernaewa. Niemal kompletną scenografię wykonały Warsztaty Szkolne Bydgoskich Zakładów Naprawczych Taboru Kolejowego, co wydatnie usprawniło tok przygotowań premiery.

R

W spektaklu wykorzystano muzykę:

- 1) Fryderyk Chopin — fragmenty Koncertu e-mol
  - 2) Fryderyk Chopin — Mazurek b-mol
  - 3) Missa de Angelis — fragmenty mszy gregoriańskiej
  - 4) Mazur z „Halki” Stanisława Moniuszki
  - 5) Marsz z „Aidy” Verdiego
  - 6) fragmenty piosenek Stanisława Grzesiuka
- Pieśni „Melodia” F. Chopina, K. Szymanowskiego „Zulejka” oraz „Verborgtheit” H. Wolfa śpiewa solistka Państwowej Opery w Bydgoszczy Magdalena Krzyńska. Akompaniuje Aldona Pallowska.

W programie wykorzystano:

1. Andrzej Gronczewski. Jarosław Iwaszkiewicz. PIW, Warszawa 1974
2. Jarosław Iwaszkiewicz. Materiały zebrat i wstępem opatrzył Janusz Rohoziński. PZWS, Warszawa 1968
3. Wacław Wawrzyniak. Sława i chwala Jarosława Iwaszkiewicza. PZWS, Warszawa 1967

DZIAŁ TECHNICZNY:

KIEROWNIK TECHNICZNY
SZCZEPAN ŚLEDZIŃSKI

BRYGADIER SCENY
STANISŁAW SZWARC

KIEROWNICY PRACOWNI:
KRAWIECKIEJ DAMSKIEJ
MODESTA WRÓBLEWSKA

KRAWIECKIEJ MĘSKIEJ
WŁADYSŁAW KLIMASZEWSKI

MALARSKIEJ
MACIEJ GNATOWSKI

STOLARSKIEJ
ANTONI TROJANOWSKI

FRYZJERSKIEJ
HALINA MUSIAŁŁ

GŁÓWNY ELEKTRYK
ALOJZY ŚWIERKOWSKI

AKUSTYK
ZDZISŁAW SENTKOWSKI

REKWIZYTOR
FELIKS HEINRICH

SZEWEC
FERDYNAND ROGUSZKA

KOORDYNATOR PRACY ARTYSTYCZNEJ
ZOFIA MRÓWCZYŃSKA

DZIAŁ LITERACKI:
DZIAŁ WSPÓŁPRACY Z MŁODZIEŻĄ
GRAŻYNA MELSKA

KONSULTANT PROGRAMOWY
JADWIGA STURLIS

SEKRETARZ LITERACKI
REDAKCJA PROGRAMU
EWA ADAMUS-SZYMBORSKA

OPRACOWANIE GRAFICZNE
MARIAN IWANOWICZ

REDAKTOR TECHNICZNY
PAWEŁ MERASZYŃSKI

Instytut Teologiczny
w Warszawie Polakom i Polkom 1917

CENA ŻŁ 15,—